

CURSUS HUISMUS
VOOR KINDEREN VAN 6 TOT 14 JAAR

WERKSTUK
over de
HUISMUS

Stichting
Witte Mus

HUISMUS BESCHERMING NEDERLAND

Inhoud:

1. algemeen:

naam mus = huismus
uiterlijk

familie in NL = ringmus
uiterlijk

schijnfamilie = heggenmus
andere gelijkende “kleine bruine vogels”

Komt uit midden Oosten. Familie daar heeft gele veren.
Sommigen op keel, sommigen op rug, sommigen bijna helemaal.

Waar zie je mussen veel ?
Hoe leeft een mus ?
Hoe plant een mus zich voort ?
Welke vijanden kent een mus ?
Hoe oud wordt een mus ?
Wordt een mus tam ?

2. je tuin vol mussen:

Wat heeft een mus nodig om goed te kunnen leven ?
Kun je dat in je eigen tuin ook zo doen ?

3. als je een musje vindt wat doe je dan ?

Vindplaats => ouders => veilige hoge plek zetten.
=> geen ouders => mee, warm, kattenvoer, snel naar vogelopvang
Hoe ziet het er uit ? (naakt, verenkleed, gewond, levendig, sloom)
Wat geef je een mus te eten ?
Hoe geef je een mus te eten ?

4. Gedicht en liedjes over mussen.

Hanlo “De Mus”.
Neko Case “Maybe Sparrow”.
Simon and Garfunkel “Sparrow”.
Sammy Davis Jr “Keep Your Eyes On The Sparrow”

1. algemeen:

Huismus is de hele **naam** van het vogeltje dat meestal Mus genoemd wordt. In het latijn heet het vogeltje *Passer domesticus*. In Engeland heet de huismus een *House Sparrow*. Duitsland noemt men het een *Spatz*. Het Duitse woord Spatz betekent ook plezier of pret. Dat past goed bij een huismus :-)

Het **uiterlijk** van de Huismus is onopvallend in bruintinten. Mannetje en vrouwtje zijn verschillend van verenkleed. Pas uitgevlogen jonge mussen lijken het meest op een vrouwtje. En in juli begint voor de Huismus **de rui**; ze vervangen dan al hun veren voor nieuwe veren.

Die onopvallende kleur is nodig omdat er veel andere dieren graag een Huismus eten. Daarover later meer. Het vogeltje zelf is maar 12 tot 14 centimeter lang, van snavel tot staart. Als die gezond en sterk is weegt een Huismus tussen de 25 en 35 gram.

Soms zie je wel eens een witte mus. Dat is heel bijzonder. Meestal is die mus "leucistisch". (spreek uit luisisties). Dat is een **erfelijke kleurafwijking** waardoor de veren wit blijven maar de ogen toch zwart zijn. Nog zeldzamer is het wanneer een een zwarte mus ziet. Dat noem je melanistisch (spreek uit meelaanisties). Dit is ook een erfelijke afwijking, maar hier zijn de veren dan veel donkerder dan ze moeten zijn.

Als je een witte mus in de tuin had en de rui is begonnen, dan kun je nu zien dat deze meestal een beetje kleur terug krijgt. Vaak een soort caramel kleurtje. Je kunt daardoor dan toch zien of je een vrouwtje of een mannetje witte mus hebt gevonden.

Mussen worden **gemiddeld 3 of 4** jaar oud. Sommige mussen zijn 14 jaar oud geworden, en heel veel mussen worden maar een paar weken oud. Dat laatste zijn vooral de jonge Huismussen, die heel makkelijk te pakken zijn. Wat katten dan ook heel veel doen.

Een mus die al meer dan 3 jaar oud is kun je soms herkennen aan witte veren. Zomaar opeens heeft zo'n Huismus dan een witte veer ergens tussen de gewone veren zitten. In het Engels heet dat "**progressive greying**", of wel "voortschrijdende vergrijzing", maar de veren worden dus wit van ouderdom.

[foto van Leslie Pieteron's huismus]

=

De mus heeft veel **familie**. In Nederland is dat de Ringmus, de *Passer montanus*.

Een Ringmus is ook heel onopvallend van kleur, maar toch anders dan de Huismus. Een Ringmus heeft namelijk een kastanjeroodbruin petje en een dikke zwarte stip op de witte wangen.

Mannetjes en vrouwtjes zien er precies hetzelfde uit bij Ringmussen. Je kunt daardoor alleen aan het gedrag zien wat de mannetjes zijn en wat de vrouwtjes zijn.

=

In Nederland zijn ook nog andere kleine (=K) bruine (=B) vogeltjes (=V), (KaaBeeVeetjes noemen vogelaars die) die lijken op huismussen, en die soms ook de naam mus in hun eigen naam hebben zitten. Maar ze zijn niet echt familie.

Zo heet de Heggenmus wel mus, maar is geen familie van de Huismus.

En een vrouwtje van een Vink lijkt wel erg op een Huismus, maar is ook geen familie.

Heel af en toe komen er opeens wat familieleden uit verre streken naar Nederland toe. Meestal zijn die dan met een boot mee gekomen. Zo was er een paar jaar terug een groepje **Spaanse mussen** in Nederland, bij IJmuiden, te vinden. En in 2013 waren er 4 **Kaapse mussen** aan de kust bij Rotterdam in de buurt.

=

Van oorsprong komt de Huismus uit het Midden Oosten. (<http://wikikids.nl/Midden-Oosten>)
 Sommige van de familieleden van de Huismus, die daar leven, hebben gele veren naast grijze en bruine. Sommigen zelfs zoveel dat ze bijna kanaries lijken. Kijk maar eens op internet naar een Passer Luteus euchlorus. (<http://ibc.lynxeds.com/video/arabian-golden-sparrow-passer-euchlorus/male-singing-tree-flying-away>)
 In het Nederlands heet die Gouden Mus.

Vanuit het Midden Oosten zijn de huismussen met de prehistorische mensen mee gekomen naar Europa en andere wereld delen. In de oertijd leerden mensen langzaam maar zeker hoe ze hun eigen voedsel konden verbouwen. Daarom zijn de mussen bij de mensen gebleven; ze hadden dan altijd te eten.

=

In Nederland zie je Huismussen, of mussen zoals ze meestal genoemd worden, daarom **vooral in woonwijken** van mensen. Maar dan weer wel liefst in die wijken waar wel veel groen is.

Ringmussen zie je niet zo veel in woonwijken, maar **meer op het platteland** rond boerderijen en velden met granen of zaden.

In sommige andere landen is dat precies omgekeerd. Dan moet je ook wel helemaal naar de andere kant van de wereld.

=

Mussen **leven in groepen**. Vaak zijn er in de omgeving meerdere kleine groepjes mussen. In de herfst verzamelen de kleine groepjes zich vaak tot een grotere groep. Dat heet een **herfstzwerm**. Maar je kunt ze al vanaf augustus zien. Het is dan nog zomer.

Ze slapen dan gezamenlijk. Meestal in Klimop en coniferen, maar vaak ook onder dakranden. In de winter gaan ze naar tuinen waar veel planten nog groen zijn, dat zijn wintergroene planten. Die hebben de mussen nodig om zich in te kunnen verstoppen. Overdag als er een roofdier is, en 's nachts om te slapen en veilig te zijn voor uilen, wat ook roofdieren zijn.

Het leven in groepen is voor huismussen beter, want ze letten dan voor elkaar op of er gevaar is of niet. Een mus geeft dan een alarmsignaal en je ziet dan alle anderen de struiken in duiken om zich te verbergen tot het gevaar over is.

[geluid van lucht-alarm van huismus, meestal Sperwer]

[geluid van grond-alarm van Huismus, meestal kat of soms ook mens]

Mussen eten voornamelijk **zaden**, maar ook heel veel **insecten**.

Zaden zijn meestal in grote hoeveelheden tegelijk rijp. Daarom kunnen mussen ook in groepen leven. Een vogel die van regenwormen leeft komt nooit velden vol regenwormen tegen, daarom leven merels ook niet in groepen. Merels zijn territoriaal; ze beschermen hun stukje grond waar hun voedsel te vinden is. Mussen zijn niet territoriaal; ze eten samen wat er op dat moment te vinden is. Er zijn plekken in Nederland waar insecten in grote getalen en bij vlagen vrij komen, uit het ei komen, of uitvliegen. Daar kun je dan vaak mussen op de insecten zien jagen. Bijvoorbeeld als in augustus de mierenkoninginnen uitvliegen. Dan zie je soms een dakrand vol mussen die zitten te wachten. Zodra en zo'n dikke mierenkoningin opstijgt duiken de musjes er met zijn allen op af. Dat is een heel spektakel en het lijkt wel alsof de mussen er de grootste pret mee hebben.

Ook gaan ze 's morgens alle coniferen en andere planten langs, om daar de insecten uit te halen en op te eten.

Als er weinig eten is kunnen mussen wel erg vechten met elkaar. Dat ziet er wel eng uit en is ook eng. Voor hun zelf ook. Want er is dan zo weinig eten dat 1 van de twee door honger moet sterven. Dat willen ze geen van beiden dus vechten ze. Soms tot de dood.

Dit gebeurd alleen wanneer er eerst wel veel eten was, en dan opeens in de wijde omtrek bijna niets meer. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer er grassen in een berm zaad hebben gezet, en de gemeente opeens gaat maaien. Om maar iets te noemen.

Er is maar 1 stukje Nederland dat een Huismus altijd, dus niet soms, maar altijd, met “hand en tand” tegen andere mussen verdedigt, en dat is het nest. Dat nest wordt dan ook heel zorgvuldig uitgekozen, het hele jaar netjes gehouden, en ook het hele jaar gebruikt. In het voorjaar om eitjes te leggen en jongen groot te brengen, en in najaar en winter om er te overnachten als het buiten erg koud is.

Het slapen in een groep is veiliger dan alleen, voor huismussen. Maar ze besmetten elkaar ook makkelijker met beestjes. **Daarom willen huismussen heel vaak heel graag een waterbad nemen, en daarna ook graag een stofbad.** Wat ze dan doen is eerst opwarmen in de zon. Dan worden de beestjes in hun veren actief. Dat **zonnebaden** doen ze bijna altijd op het dak. De pannen zijn dan warm aan hun voeten en buik en de zon doet hetzelfde werk op hun rug, vleugels en kop. Daarna gaan ze in het zand schuiven, spartelen en fladderen zodat het zand tussen alle veren komt. Dan blijven ze heel even stil liggen, en gaan weer aan het schuiven, spartelen en fladderen. Zo neemt het zand bijna beestjes uit de veren mee. Dan gaan de mussen een waterbad nemen. Daarmee wassen ze het stof weer uit de veren. En vervolgens gaan ze ergens hoog zitten om alle veertjes weer mooi glad te maken. Dat doen ze heel precies. [foto van mus die 1 filament van een veer netjes trekt.]

=

Behalve zaden en insecten eten mussen ook **groenten en fruit**. Net als mensen. Vroeger zagen mensen vaak dat huismussen de gele krokussen op aten. Dat was voor de vitamine A nodig. Tegenwoordig zie je dat niet meer gebeuren. Waarom weet nog niemand. Mussen houden niet zo van bessen en frambozen, maar wel van bramen, en van appels als die nog aan de boom hangen. En ook van sla, jonge bonenplanten en jonge bamboescheuten. En van bladeren van Olijfwilg, van de Indigoplant, wilde liguster, klokwinde, kers en nog veel meer.

Er zijn ook planten waar de huismussen veel in te vinden zijn, maar dan komen ze er voor de insecten. Hop is zo'n plant, de zwarte Els is een boom waar ze vaak insecten zoeken, de conifeer is er ook zo eentje. Ook peuteren mussen **dood hout** open, net als spechten alleen dan zonder te hakken. Ze halen er dan de larven uit van houtworm bijvoorbeeld. Soms vinden ze dat zo lekker dat ze elkaar proberen weg te jagen bij het lekkere hapje. Je ziet ze dan hun vleugels omhoog doen alsof ze een vlag op steken. Dat is dreigen zonder echt te hoeven vechten.

[foto Huismussen bij larven in dood hout, dreigen]

=

Als er veel insecten in de omgeving zijn en het blijft wat langer licht, de dagen worden langer en warmer, dan gaan de Huismussen zich klaar maken om te gaan broeden. Dat de mannetjes weer klaar zijn om te gaan zorgen voor nieuwe jongen kun je zien aan de snavel. Een mannetje dat “**paringsbereid**” is heeft een gitzwarte snavel. Andere mannetjes hebben meer een lichtgrijze snavel. Dit kun je in januari al zien bij sommige mannetjes.

De mannetjes met **zwarte snavels** zoeken hun nestplaatsen op en maken het weer netjes. Vervolgens gaan ze met een wit veertje zitten pronken en aandacht trekken en roepen hard tjiejp tjiejp tjiejp. Meestal zitten ze dan in de dakgoot, of op een andere hoge plaats.

Hun vrouwtje komt daar dan op af. Ze paren dan en zij gaat eitjes leggen.

Dat paren gaat heel onhandig. Want het mannetje heeft een rondje onder zijn staart, de kloaka, dat op het rondje van het vrouwtje moet om de eitjes te bevruchten. Het mannetje moet dan zijn staart onder het vrouwtje door vouwen. Daarbij verliest het mannetje heel vaak zijn evenwicht, ook al zit het vrouwtje nog zo stil. Daarom zie je ze ook zo vaak opnieuw proberen. Mensen denken dan dat mussen veel sex hebben.

Maar dat is misschien niet eens waar. Misschien valt het mannetje gewoon steeds van het vrouwtje af.

[foto parende mussen]

Vaak ook leeft het vrouwtje niet meer en moet er een ander vrouwtje gelokt worden.

[youtubefilmpje van Menneke:

Dat kan soms heel lang duren. **Daarom hoor je soms in het voorjaar ook heel veel dagen achter elkaar op precies dezelfde plek bijna de hele dag dezelfde “tjielp”**. Daar heeft Hanlo een gedicht over gemaakt en iemand anders heeft daar een muziekje bij gezet.

[youtube <http://www.youtube.com/watch?v=S6YjKYN7gnA>]

Heeft zo een mannetje dan ook eindelijk een vrouwtje, dan maken ze samen het nest af en legt het vrouwtje 1 tot 9 **eitjes**. Meestal zijn het er ongeveer 4.

Die eitjes moeten af en toe een beetje gedraaid worden, en moeten goed op bijna 40 graden gehouden worden. Dan pas kunnen er gezonde jonge huismusjes uit komen.

Het mannetje helpt daar ook af en toe mee, maar die kan dat niet zo heel goed, want hij heeft geen **broedvlek**. Een broedvlek is een stukje buik waar geen veertjes zitten. De warmte van de mus wordt dan niet door de veertjes tegen gehouden, isoleren noemt men dat met een moeilijk woord, maar gaat meteen naar het eitje. Zo kan een afgekoeld eitje weer warm gemaakt worden.

Een eitje mag best wat afkoelen. Het jonge musje ontwikkelt zich dan gewoon wat langzamer, maar gaat niet meteen dood.

Als de eitjes iedere dag en nacht goed warm zijn gebleven komen ze na ongeveer 14 dagen broeden uit.

Het jong draait dan, in het eitje, in de rondte om zijn lengte-as, zeg maar om zijn ruggetje heen. Daarbij raakt de snavel de wand van het eitje. Aan de snavel zit een **ei-tand**. Dat is een scherp tandje. En dat tandje snijdt tijdens het draaien een keurig dopje van het eitje los. De volgende dag kan het jonge musje dan naar buiten kruipen. De moeder eet de **ei-schalen** op. Dat heeft ze nodig om haar kalk weer aan te vullen en het nest is meteen weer schoon. Het jong is nu heel moe en ligt plat in het nest. Het is ook nog niet sterk genoeg om het hoofdje omhoog te houden. Dat kan pas na 1 dag.

Het pas geboren jong is helemaal rose op **twee grote donkere vlekken** na waar de ogen moeten zijn, maar die zitten nog dicht. Het jong is ook helemaal kaal en heeft een **dikke buik**.

In die dikke buik zit de **ei-dooier**. Je weet wel; het ei-geel. Dat is de **reserve-voorraad eten** van de jonge Huismus. Voor het geval het jong een dagje moet wachten tot het het hoofdje omhoog kan doen om om eten te bedelen. Of tot de andere eitjes ook uitgekomen zijn en moeder huismus daarna pas eten gaat zoeken voor alle jonge musjes tegelijk.

Na twee dagen zijn meestal alle eitjes wel uitgekomen. Soms ook niet; soms komt een eitje helemaal niet uit. Dat kan wel eens gebeuren als het paren niet goed gelukt is omdat het mannetje steeds van het vrouwtje af viel. Het eitje was dan niet bevrucht. Er zit geen jong musje in.

Zo'n eitje kan heel erg gaan **stinken**. Maar nooit voordat alle jonge musjes zijn uitgevlogen ! Het duurt namelijk zeker wel 8 weken voordat een eitje bedorven is. De jonge musjes zijn dan al lang uitgevlogen. (Die zijn binnen 5 weken al weg.)

Nu de jonge mussen net uit het ei zijn gekomen krijgen ze van vader en moeder mus allemaal kleine zachte insecten. Zoals luizen, spinnen, muggen en vliegen. Soms ook rupsjes, maar meestal zijn de Koolmezen daar het eerst bij. Nooit regenwormen. Want een huismus is te klein om wormen uit de grond te trekken. Daar moet je sterk voor zijn en lange poten hebben, zoals een merel. Dat heeft een huismus niet. Maar een Huismus kan weer wel heel goed helikopteren en van tak naar tak springen. En zo verzamelt een mus dan de zachte kleine insecten voor de jongen in het nest.

Na 16 dagen goed eten hebben de jonge huismussen al hun veren al en zijn ze in het nest al aan het fladderen om hun vleugeltjes uit te proberen. Hebben ze niet goed te eten gehad dan duurt het wat langer. Of ze verhongeren en gaan dood. Dat gebeurt als er geen insecten zijn, maar alleen zaden of brood. Maar als alles helemaal goed gaat komen de jonge mussen na ongeveer 16 dagen voor het gat van het nest zitten om naar buiten te kijken en te bedelen om nog meer eten.

Ze vallen tijdens dat bedelen vaak per ongeluk uit het nest en moeten dan het fladderen dat ze eerder deden

opeens ECHT gaan gebruiken. Dat gaat bijna nooit meteen goed, dus fladdert de nieuwe wereldburger meestal in een schuine lijn naar de grond. Of, als het jong geluk heeft, naar een hoge struik of boom die vlak voor het nest staat.

Waarom moet je daar geluk voor hebben als jong musje ?

Omdat er beneden vaak veel katten rond lopen. En die vervelen zich best vaak en denken dan dat een jong musje leuk speelgoed is. <http://www.youtube.com/watch?v=6FonapmGv7M>

Of de kat heeft van het baasje geen eten gekregen en eet van de honger het jonge musje meteen op. <http://www.youtube.com/watch?v=wZYfeuGCwB0>

Je kunt dus als jong musje beter hoog in een boom of struik landen, maar dan moet die boom of struik wel voor de uitgang van het nest staan.

=

Aan de andere kant is een boom of hoge struik ook niet altijd veilig.

Er zijn namelijk veel meer dieren die wel graag een musje lusten.

Kauwen, Eksters en Gaaien staan er bijvoorbeeld ook om bekend.

Maar ook Blauwe Reigers, Meeuwen en Spechten pakken musjes als ze de kans daarvoor maar krijgen.

[video meeuw die mus opeet. <http://www.youtube.com/watch?v=zqNSWQu8vqc>]

De meest geduchte tegenstanders van de huismus zijn echter de sperwer overdag vanuit de lucht, de uil 's nachts vanuit de lucht, en de huiskat overdag EN 's nachts vanaf de grond.

=

Als de jonge mussen zijn uitgevlogen gaat vader mus ze meestal nog 1 week of langer voeren. Dan vliegt hij dus door de tuin met een sliertje mussen achter zich aan. Meestal eerst drie jonge mussen in een sliert achter hem aan en om hem heen, en dan de volgende dag nog twee erbij. Die zijn dan een dagje later uitgevlogen, want een dagje later uit het ei gekomen en een dagje later als eitje gelegd. Dus het klopt helemaal als een bus.

Moeder mus doet meestal niet mee met voeren buiten het nest. Zij neemt eerst vakantie voordat ze een nieuw nest begint. Ieder jaar broedt ze meestal 3 keer. Soms ook 4 of 5 keer.

Hoe snel ze weer eitjes gaat leggen hangt ervan af hoe slecht het de laatste keer ging.

Als het eerste nest veel jongen had kan het wel een paar weken duren voordat ze weer een nestje begint.

Maar als er, door natuurlijke omstandigheden, maar heel weinig jongen gezond zijn uitgevlogen, dan gaat ze vaak bijna meteen weer beginnen met een nieuw nest.

Was het nest weg gehaald, bijvoorbeeld door mensen die iets op het dak aan het doen waren, dan durft ze vaak niet meer terug te komen en gaat ze ergens anders een nest zoeken.

Was het nest niet weg gehaald, maar waren de mensen wel veel te dicht bij het nest in de buurt geweest, dan zie je wel eens rose kleine hulpeloze vogeltjes op de grond liggen.

Dat komt omdat die mensen dan de Huismussen wel gestoord hebben. De moeder huismus is dan zo ongerust dat ze de jongen gaat proberen te verhuizen naar een betere plek. Vaak zijn de jongen dan al te zwaar voor de volwassen mus om mee weg te vliegen. Het jong valt dan uit de pootjes op de grond. Als iemand heel snel is dan kun je deze jonkies nog redden, maar vaker is de kat er het eerste bij.

=

3. als je een musje vindt wat doe je dan ?

Vindplaats => ouders => veilige hoge plek zetten.

=> geen ouders => mee, warm, kattenvoer, snel naar vogelopvang

Hoe ziet het er uit ? (naakt, verenkled, gewond, levendig, sloom)

Wat geef je een mus te eten ?

Hoe geef je een mus te eten ?

Wordt een mus tam ?

2. je tuin vol mussen:

Wat heeft een mus nodig om goed te kunnen leven ?
Kun je dat in je eigen tuin ook zo doen ?

4. Gedicht en liedjes over mussen.

Hanlo "De Mus".

Neko Case "Maybe Sparrow".

Simon and Garfunkel "Sparrow".

Sammy Davis Jr "Keep Your Eyes On The Sparrow"